

תפילת נשים

המקור לחיוב נשים בתפילה הוא משנה בברי-
כות דף כ. "נשים ועבדים וקטנים פטורים
מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפילה ובמזוזה
ובברכת המזון". נעין תחילה בק"ש ובתפילה
המוזכרים במשנה ואחר כך בברכות התורה
ופרשת התמיד השייכים לתפילה של נשים
למרות שאינם מוזכרים במשנה.

אם יתעסק אדם רק בתפילה כל היום יצא
בוה ידי חובתו כלפי שמיא כמימרא דר'
יוחנן (ברכות כא.): "ולואי שיתפלל אדם
כל היום כולו". למרות חשיבותה הרבה
של התפילה, נשים רבות אינן מתפללות
בחושבן שהן פטורות ממצוה זו. מטרת
המאמר הזה לחקור מה חובתן של נשים לגבי
מצות תפילה.

קריאת שמע:

קבלת עול מלכות שמים

וכו" (ברור שהנשים צריכות לאמר לפי-
חות פסוק ראשון של ק"ש כדי לקבל
עליהן עול מלכות שמים, רק קצת קשה
השתמשותו בלשון "ונכון הוא", הוא
היה צריך לכתב ש"חייבות הן".

הר' אפשטיין בערוך השולחן סי' ע עונה
על זה שהנשים לא מוכרחות לקיים
מצות קבלת מלכות עול מלכות שמים
באמירת הפסוק הראשון של ק"ש, הן
יכולות לצאת ידי חובת מצוה זו באמירת
פסוקים אחרים, לכן כתב המחבר "ונכון
ללמדן".

במס' סופרים פרק יח הלכה ד כתוב
"הנשים חייבות לשמוע קריאת ספר
כאנשים וכו' והמה חייבות בקריאת שמע
בתפלה ובברכת המזון ובמזוזה". יש
שלא גורסים שם קריאת שמע (הגהות

הגמרא בברכות דף כ: שואלת על המש-
נה הנ"ל שדבר פשוט הוא שנשים פטו-
רות מקריאת שמע כי היא מצוות עשה
שהזמן גרמא. הגמ' מתרצת: "מהו דתי-
מא הואיל ואית בה מלכות שמים, קמ"ל".

בשו"ע או"ח סי' ע סא כתוב: "נשים
ועבדים פטורים מק"ש מפני שהוא מ"ע
שהזמן גרמא, ונכון הוא ללמדן שיקבלו
עליהם עול מלכות שמים". הרמ"א מו-
סיף: "ויקראו לפחות פסוק ראשון".
דברי הרמ"א הם דברי "האזהל מועד"
שסובר שנשים חייבות באמירת פסוק
הראשון של ק"ש.

הגר"א (או"ח סי' ע) חולק על "האזהל
מועד" וכותב שנשים צריכות לקרא את
הפסוק הראשון של ק"ש מטעם חומרא
בעלמא, מלשון המחבר ("ונכון הוא

תפילת נשים

הנכונה היא עם "קריאת שמע" והוא מסביר שהכוונה במס' סופרים היא על פסוק ראשון של קריאת שמע שהנשים חייבות לאמרו כדי לקבל על עצמן עול מלכות שמים.

הגר"ב) בודאי שהגר"א גם לא יגרוס "ק"ש" לשיטתו ב"ביאור הגר"א" שהב-
אנו לעיל.
הר' גורן ב"הירושלמי המפורש", ברכות במקורות דף נה. מוכיח כי הגירסא

זכירת יציאת מצרים

זוהי באמת שיטתו של המ"א באר"ח סי' ע"ס"א שהוא מחייב את הנשים לאמר "אמת ויציב" לקיום מצות זכירת יציאת מצרים, ולכן הוא גם מחייב אותן לסמוך גאולה לתפילה.

ב. השאגת אריה פוטר נשים מפרשת יציאת מצרים מסיבה אחרת. הוא סובר שהן פטורות לגמרי ממצות זכירת יציאת מצרים. למרות שהוא גם פוסק כבן זומא שצריך להזכיר יציאת מצרים גם בלילות. סברתו היא, שישנן שתי מצוות נפרדות (א) זכר יציאת מצרים ביום, (ב) זכר יציאת מצרים בלילה, ואי אפשר לקיים אחת בזמנה של חברתה. לכן זכירת יציאת מצרים היא מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות.

במחלוקת בן זומא וחכמים אם צריך להזכיר יציאת מצרים בלילות אנחנו פוסקים להלכה כבן זומא כי סתם הגמ' בברכות, פרק היה קורא, כמוהו. הגמ' שם שואלת על המ"ד שלא צריך לקרא פרשת יציאת בלילה "הא בעי לדכור יציאת מצרים". לדברי בן זומא אפשר לקיים מצות זכירת יציאת מצרים עשרים וארבע שעות ביממה ולכן מצוה זו אינה מצות עשה שהזמן גרמא ואם כן נשים חייבות בה. למרות זאת קיימת אפשרות שנשים פטורות מאמירת פרשת יציאת.

א. אפשר לאמר כדרכו של הערוך השולחן לגבי קבלת עול מלכות שמים שהנשים יכולות לקיים מצות זכירת יציאת מצרים על ידי אמירה אחרת.

תפלה

ב. גירסת התוס' "בתפילה: פשיטא, כיון דכתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה כמצות עשה שהזמן גרמא הוי, קמ"ל". הגירסה המודפסת בגמרות שלנו היא הרכבה של שתי הגירסאות האלו. התוס' מסבירים את גירסת רש"י כך. רש"י סבור שמצות תפילה היא דרבנן

קיימות שתי גירסאות בגמ' ברכות דף כ:
א. גירסת רש"י "וחייבין בתפילה: דרחמי נינהו" (גירסה זו הולמת את לשון הירושלמי "וחייבין בתפילה כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו").

ר' יונה שם שואל עליו הלא יש זמני תפילה? ומתרחץ שתפילה אינה נחשבת כמצות עשה שהזמן גרמא. או בגלל המימרא דר' יוחנן "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" או משום שתפילה נקראת רחמים. מתשובתו של ר' יונה רואים שהוא בדעה שתפילה היא מדרבנן, כי אם היה סובר שתפילה היא דאורייתא הוא היה יכול לתרץ עפ"י שיטת הרמב"ם שמתתורה אין לתפילה זמן קבוע, וזמני תפילה הם רק מדרבנן.

נראה שלר' יונה נשים חייבות בשלש תפלות ביום אלא לא מסיבת רש"י שנשים חייבות במצות עשה דרבנן שהן מן גרמא. אלא מפני שני הטעמים שהבאנו לעיל משמו.

נראה ברור שלכל הדעות נשים חייבות בתפילה, אבל לא ברור כמה תפלות הן צריכות להתפלל ביממה.

התפילה היחידה שיש מקור שהנשים לא התפללו אותה היא ערבית של מוצאי שבת. באו"ח סי' רצ"ט סי' כותב הרמ"א: "נשים שאינן מבדילות בתפילה יש ללמד דן שיאמרו המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה". המ"א שם ס"ק ט"ז אומר "ואע"ג דחייבות בתפילה מ"מ רובן לא נהגו להתפלל במוצאי שבת ואפשר לומר כיון דתפילת ערבית רשות אלא דקבלו עליהן כחובה והנשים לא קבלוהו עליהן במו"ש". מפשוטם של דבריו של המ"א נראה שהוא מחייב את הנשים להתפלל את כל התפילות חוץ מערבית של מו"ש. קצת קשה להבין למה הוא מחלק בין ערבית של מו"ש

ובמצות דרבנן לא שייך לחלק בין מצות עשה שהזמן גרמא ובין מצות עשה שאין הזמן גרמא. התוס' חולקים על רש"י. לדעתם נשים חייבות במצות עשה דרבנן שהזמן גרמא ומביאים כדוגמא מצות הלל שאמירתה מדרבנן ונשים פטורות ממנה כי היא מצות עשה שהזמן גרמא.

יוצא לנו ממחלוקת זו שלשיטת רש"י אין מקום לחלק בין גברים לנשים במצות תפילה, והנשים חייבות שלש תפילות ביום בזמן.

הרמב"ם בהלכות תפילה פרק א הל' א כותב: "מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר: 'ועבדתם את ד' אלקיכם' מפי השמועה למדו שעבודה זו תפילה וכו' ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה". לדעת הרמב"ם תפילה היא דאורייתא אבל נוסח התפילה וזמני התפילה הם דרבנן. יכול להיות שלשיטה זו נשים רק חייבות בדין דאורייתא של תפילה דהיינו אמירת איוושהי תחינה בכל זמן שהוא במשך היום, ובשיטה זו הלך המ"א באו"ח סי' קו ס"ק ב. אחרי שהוא מזכיר את הרמב"ם הנ"ל הוא כותב: "ולכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות משום דאומרים מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומדאורייתא די בזה ואפשר שגם חכמים לא חייבו יותר". אחר כך הוא מוסיף שדעת הרמב"ן ורוב הפוסקים היא שתפילה היא מדרבנן. בהמשך כשר נברר ענין מספר התפילות שנשים חייבות להתפלל ביממה נראה שדעת המ"א אינה מוחלטת להקל כשיטת הרמב"ם. הר"ף על הגמ' בברכות דף כ כותב: תפילה אינה מצות עשה שהזמן גרמא.

תפילות נשים

פטורות מערבית כי היא רשות, למרות שתפילת ערבית היום היא חובה לגברים מן הסיבה שכל ישראל קבלו עליהם ערבית כחובה, אבל לא הנשים (רמ"א בסי' רצ"ט בלי ההבדל בין מו"ש לשאר לילות).

ערוך השלחן (סי' ק"ו ס"ק ז) כותב: "בדוחק יש ליישב מה שנשים שלנו אינן זהירות בכל הג' תפילות לשיטת רש"י ותוס', נראה מדבריו שהוא נוטה לדעה שנשים חייבות להתפלל שלש פעמים ביממה.

ובין ערבית של שאר הלילות. (המחצית השקל דוחק לפרש דברי המ"א שיהיו הולמים את הקולא שהביא בסימן ק'. שנשים יוצאות ידי חובת תפילה ע"י אמירת איזו שהיא תחינה אחרי נטילת ידים).

הגר"ז בשו"ע שלו פוסק כמו הרמב"ם שתפילה היא מדאורייתא וזמן תפילה הוא מדרבנן, ומוסיף שהחכמים חייבו את הנשים בתפילת שחרית ומנחה מפני שתפילה היא רחמים (כדעת ר' יונה שתפילה לא נחשבת למצות עשה שהזמן גרמא מפני שהיא רחמים), אך נשים

ברכות התורה ופרשת התמיד

ב"ם הלכות תלמוד תורה פא הל' יג שמה שאמר ר' אליעזר במשנה בסוטה דף כ. ש"כל המלמד את בתו תורה מלמדה תפילות" זה רק בתורה שבעל פה, לכן צריכות הן לברך על לימוד תורה שבכתב. המ"א באו"ח סי. מז סק יד מוסיף עוד טעם מפני שהן חייבות דאמר פרשת התמיד. הערוך השלחן גם כן עונה על השאלה הזו, ומדבריו אנוחנו מקבלים סוף סוף נוסח תפילת שחרית לנשים. באו"ח סי' מז סעיף כה הוא כותב: "הנשים מברכות ברכות התורה ואף שאינן מצוות על ת"ת וגם מק"ש פטורות מ"מ כיון שחייבות בתפילה וקבר עו עליהן לחובה גם ק"ש ופסוקי דזמרה ושירת הים וגם יש מי שסובר שדינים שלהן חייבות ללמוד".

בשו"ע סי' מז ס"ד כתוב שנשים חייבות בברכות התורה. השאלה המתעוררת מיד היא: מדוע נשים שהן פטורות מלימוד התורה "ולמדתם אותם את בניכם" בני" כם — ולא בנותיכם", חייבות בברכות המצוה של לימוד תורה?

הסמ"ג סובר שנשים חייבות ללמוד הדינים השייכים להן והרמ"א פוסק כמוהו (יו"ד סי' רמו ס"ז). הגר"א (או"ח סי' מז ס"ד) חולק על הסמ"ג וסובר שנשים פטורות לגמרי מלימוד תורה, ואומר שנשים מברכות ברכות התורה מבין אינו מצווה ועושה כמו שהן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא למרות שהן פטורות מהן. הט"ז נותן עוד טעם לחיוב נשים בברכות התורה על פי הרמ"א

לפיכום

ביחם לתפילת ערבית מה טוב אם
תתפללנה, אלא שבזה יכולות לסמוך
על שו"ע הרב שפטרן מתפילת
ערבית,

מכל הנ"ל נראה שנשים חייבות
לברך ברכות התורה, לאמר
פרשת התמיד, להתפלל שח
רית עד אחרי ישתבח ומק"ש
עד אחרי תפילת שמנה עשר
רה ותפלת שמונה עשרה של
מנחה,